

ลักษณะพระพุทธศาสนาเถรวาทในพระไตรปิฎก

Nature of Theravada Buddhism in the Tipitaka

เชียรไท รักษ์คง¹

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาที่ถือว่าธรรมะเป็นความจริงสากล ที่ใครก็ตามหากสิ้นกิเลสก็จะพลได้ด้วยตนเอง แต่ผู้ที่ได้บำเพ็ญบารมีจนตรัสรู้ และสามารถตั้งพุทธบริษัทปัจจุบันขึ้นได้ คือ พระพุทธโคตม ซึ่งเป็นองค์หนึ่งในบรรดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามากมายที่ได้เคยตั้งพุทธบริษัทมาแล้ว และที่จะตั้งต่อไปในอนาคต ยังมีพระพุทธเจ้าอีกมากที่ตรัสรู้แต่ไม่มีบารมีพอให้ตั้งพุทธบริษัทได้ จึงให้ผลเฉพาะตัวเรียกว่า บัณฑิตปัจเจกพุทธเจ้า

คำสำคัญ: ๑. ลักษณะพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒. พระไตรปิฎก

Abstract

Buddhism is a religion that is considered a universal truth. Whoever, if desperate, will become self-sufficient, but those who have practiced merit until enlightenment and able to set up the current Buddhist company, the Lord Buddha, which is one of the many leaders who have established a Buddhist company and to set up in the future, there are still many Buddhists who are enlightened, but do not have enough prestige to establish a company. Therefore, giving a unique result called Individual Buddha

Keywords: ๑. characteristics of Theravada Buddhism ๒. Tripitaka

^๑ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทนำ

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นทำให้ชาวพุทธมีใจกว้าง เพราะถือเสียว่าธรรมะมิได้มีใน พระพุทธศาสนาของพระโคตมเท่านั้น แต่คนดีทั้งหลายก็อาจจะพบธรรมะบางข้อได้ และแม้แต่ชาวพุทธเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงปรารถนาให้แสวงหาและเข้าใจธรรมะด้วยตนเอง พระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง คือ ผู้ช่วยเกื้อกูลให้แต่ละคนสามารถพึ่งตนเองในที่สุด “ตนของตนเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง” อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนิกที่แท้จริง คือ ผู้ที่แสวงหาธรรมะด้วยตนเองและพบธรรมะด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พยายามพัฒนาธาตุพุทธะในตัวเอง

การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา

แม้ชาวพุทธจะมีความสำคัญว่า สัมมาสัมพุทธเจ้าได้มีมาแล้วมากมายในอดีต และจะมีอีกมากมายต่อไปในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม คำสอนของอดีตพระพุทธเจ้าไม่เหลือหลักฐานไว้ให้ศึกษาได้อีกแล้ว ส่วนคำสอนของ พระพุทธเจ้าที่จะมาในอนาคตก็ยังไม่มีการรู้ ดังนั้น บ่อเกิดของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันจึงมาจาก คำสอนของ พระพุทธโคตมแต่องค์เดียว คำสอนของนักปราชญ์อื่นๆ ทั้งในและนอกพระพุทธศาสนา อาจจะเสริมความ เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ แต่ไม่อาจจะถือว่าเป็นบ่อเกิดของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (พระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่ปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน) ลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาแห่งความรู้และความเป็น

จริง เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้จากพระปัญญาอันยิ่งของพระพุทธองค์เอง พระธรรมที่ทรงตรัสรู้ คือ อริยสัจ ๔ ก็เป็นความจริงอันเที่ยงแท้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ กล่าวคือในกระบวนการคิดของโลกศาสนา พระพุทธศาสนาได้รับยกย่องจากทั่วโลก ๒๒ ว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามในนามศาสนาหรือการเผยแพร่ศาสนา เพราะให้เสรีภาพในการพิจารณาด้วยปัญญา และพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความอิสระเสรีภาพ กล่าวคือ ไม่ผูกติดกับผู้ดลบันดาลหรือพระผู้เป็นเจ้าของ ในความสามารถของมนุษย์ว่ามีศักยภาพในการปลดปล่อยทุกข์ โดยไม่ต้องรอการดลบันดาล พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาที่สำคัญที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง ซึ่งมีผู้นับถือ จำนวนมากหลายร้อยล้านคน โดยเฉพาะในประเทศทางเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียง และเอเชียอาคเนย์ ตลอดจนจนประเทศต่างๆ ทั่วโลก

พระศาสดาของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า พระนามว่า สิทธัตถะ แปลว่า “ผู้มีความสำเร็จสมประสงค์ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนตั้งใจจะทำ” พระองค์เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ทรงมีพระปัญญาอันเลิศ สามารถศึกษาเล่าเรียนได้ว่องไว ทรงมีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการหลายสาขา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ได้ทรง อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพิมพา มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า พระราहुล แม้ชีวิตในฆราวาสวิสัย จะทรงสมบรูณ์ด้วยสุขสมบัติเพียงใด พระองค์ก็ทรงมีพระราชหฤทัยน้อมไปในทางที่จะทรงผนวชเพื่อแสวงหา สัจธรรม เพราะทรงเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลก ทั้งมีพระกรุณาประสงค์ที่จะช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์

จึงทรงสละความสุขนานาประการเสด็จออกผนวชขณะที่มีพระชนมายุ ๒๕ พรรษา หลังจากทรงผนวชพระองค์ได้ทรงศึกษาความรู้จากสำนักอาจารย์ต่างๆ จนเชี่ยวชาญ ทั้งได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยวิธีการต่างๆ ก็ยังมิได้บรรลุถึงซึ่งทางพ้นทุกข์ พระองค์จึงทรงหันมามุ่งมั่นบำเพ็ญเพียรด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง จึงได้ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีกิเลสในโลกขณะที่มีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา เมื่อตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้เสด็จสั่งสอนแนะนำประชาชนในแคว้นต่างๆ ในประเทศอินเดีย เป็นเวลาถึง ๔๕ ปี ประชาชนในสมัยนั้นหันมานับถือพระพุทธศาสนา และเข้ามาบรรพชา อุปสมบทเป็นจำนวนมาก

การบำเพ็ญกรณียกิจทั้งของพระพุทธเจ้าและของพระสาวก มีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวางดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ แต่ครั้งแรกที่ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” ด้วยพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระมหากรุณาธิคุณอัน เลิศของพระพุทธองค์ ยังผลให้มหาชาวโลกได้ผ่องใสพ้นทุกข์เป็นอันมาก พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนประชาชน จนพระชนมายุ ๘๐ พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนไว้ว่า ความรู้ที่พระองค์ทรงรู้จากการตรัสรู้นั้นมีมากกว่ากับใบไม้ทั้งป่า แต่ที่พระองค์นำมาสอนสาวกนั้นมีปริมาณเทียบได้กับใบไม้เพียงกำมือเดียว พระองค์ไม่อาจจะสอน ได้มากกว่าที่ได้ทรงสอนไว้ ดังนั้น หากมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้น ให้ตกลงกันด้วยสังคายน (ร้องร่วมกัน) คือ

ประชุมและลงมติร่วมกัน ส่วนในเรื่องธรรมวินัยปลีกย่อย หากจำเป็นก็ให้ประชุมตกลงปรับปรุงได้ ดังนั้น บ่อ ๓ เกิดของพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งก็คือสังคายนาสังคายนาก็กลายเป็นเครื่องมือให้เกิดการยอมรับร่วมกันใน หมู่ผู้ยอมรับสังคายนาดียวกัน แต่ก็เป็นที่ให้เกิดการแตกนิกายโดยไม่ยอมรับสังคายนาร่วมกัน นิกายต่างๆ ของพระพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้น เพราะการยอมรับสังคายนาดังกล่าวและนิกายต่างกันั้นก็ยอมรับ คัมภีร์และ อรรถกถาที่ใช้ตีความคัมภีร์ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธแม้จะต่างนิกายกันก็ถือว่าเป็นชาวพุทธด้วยกัน ทาบุญร่วมกันได้ และร่วมมือใน กิจการต่างๆ ได้ ผู้ใดนับถือพระพุทธเจ้าและแม่จะนับถือสิ่งอื่นด้วย เช่น พระพรหม พระอินทร์ ไหว้เจ้า หรือ ภูตผีต่างๆ ก็ยังถือว่าเป็นชาวพุทธด้วยกัน มิได้มีความรังเกียจเด็ดจัน กันแต่ประการใด ดังนั้น การที่จะมีบ่อ เกิดเพิ่มเติมแตก ต่างกันไปบ้าง ตราบใดที่ยังยอมรับพระไตรปิฎกร่วมกัน เป็นส่วนมาก ก็ไม่ถือว่าต้องแตกแยก กัน

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในโลกได้ด้วย

ปัญญาที่รู้ทั่วในธรรมทั้งปวง

ปัญญาที่รู้อัธยาศัยของเวไนยสัตว์

ปัญญาที่รู้อินทรีย์ที่แก่อ่อน

ยิ่งหย่อนของเวไนยสัตว์ และพระพุทธศาสนา

นั้นเกิดขึ้นด้วย คุณ ๓ประการของพระพุทธเจ้าคือ

พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ

๑. พระปัญญาคุณ คือ พระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญารอบรู้ถึงความจริงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร ก็ทรงทราบชัดถึงความจริงเหล่านั้น และนำความจริงเหล่านั้นมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลก ตามพื้นเพแห่งอัธยาศัยของบุคคลเหล่านั้น

๒. พระบริสุทธิคุณ คือ พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยบริสุทธิ์ สะอาดหมดจด จากอภัสสะกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมองภายในพระทัยทรงดำรงอยู่อย่างคงที่ ไม่แปรผัน ท่ามกลางอารมณ์ที่ กระเทกกระถันจากภายนอก ไม่ว่าจะดีหรือร้ายแต่พระทัยของพระพุทธเจ้าก็บริสุทธิ์อยู่มั่นคงอยู่อย่างนั้นไม่ แปรผัน

๓. พระมหากรุณาธิคุณ คือ ทรงกอบปรีย์ด้วยความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ทรงเลือกชาติชั้นวรรณะแต่ประการใด แม้แต่ในศีลของพระองค์ก็ทรงบัญญัติให้คนงดเว้นไม่ทำสิ่งมีชีวิตให้ตกล่วงไป และทรง ณะให้แผ่เมตตาจิตต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข อันเป็นเป้าหมายของการดำรงชีวิต ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

พระพุทธศาสนาจะครบถ้วนบริบูรณ์ได้จะต้องมีองค์ประกอบ ๓ ประการคือ พระรัตนตรัย รัตนะ แปลว่า ที่ตั้งแห่งความยินดี คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระรัตนตรัย เปรียบเสมือนแก้ว แต่มีค่ามีราคายิ่งกว่าสูงกว่าแก้วแหวนเงินทอง เพราะเป็นเหตุให้ บรรลุจุดหมายปลายทาง อันมีค่าสูงกว่าสมบัติทางโลก

รัตนะที่ ๑ คุณธรรมของพระพุทธเจ้า

๑. พระปัญญาคุณ ๒. พระบริสุทธิคุณ ๓. พระมหากรุณาคุณ

รัตนะที่ ๒ พระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๑. ปริยัติธรรม ธรรม คือ การศึกษาเล่าเรียน ๒. ปฏิบัติธรรม ธรรม คือ การลงมือปฏิบัติ

รัตนะที่ ๓ ได้แก่พระสงฆ์ คือผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

ลักษณะคำสอนของพระพุทธศาสนา

ลักษณะคำสอนของพุทธศาสนา คือ เป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ กล่าวคือ เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ ทั้งความเป็นจริงและข้อธรรมได้ดีเยี่ยมเป็นพิเศษ เช่น วิเคราะห์จิตได้ละเอียดอย่างน้อยอัจฉริยะใจ วิเคราะห์ธรรมะออกเป็นข้อๆ อย่างละเอียดสุขุมและประสานสัมพันธ์กันเป็นระบบที่แน่นแฟ้น หากจะ พยายามอธิบายธรรมะข้อใดสักข้อหนึ่ง ก็จะต้องอ้างถึงธรรมะข้ออื่นๆ เกี่ยวโยงไปทั้งระบบวิธีการวิเคราะห์ ธรรมะอย่างนี้ บางสำนักของศาสนาฮินดูได้เคยทำมาบ้าง แต่ก็ไม่สามารถทำได้เด่นชัดอย่างธรรมะที่สอนกันใน พระพุทธศาสนา จึงควรยกย่องได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการวิเคราะห์ และเมื่อกล่าวเช่นนี้ก็มิได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาไม่สนใจด้านอื่นๆ ที่มีได้หมายความว่าศาสนาอื่นๆ ไม่รู้จักวิเคราะห์ หากมิได้ต้องการหมายเพียงแต่ว่าพระพุทธศาสนาเด่นกว่าศาสนาอื่นๆ ในด้านวิเคราะห์เท่านั้น และถ้าหาก ศาสนาต่างๆ จะพึงพาวาอาศัยกันและกันก็พระพุทธศาสนาที่แหละสามารถให้ตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อธรรมะ ได้อย่างดีเยี่ยม ในขณะที่ศาสนาอื่นๆ อาจจะบริการด้านอื่นๆ ที่ได้ปฏิบัติมาอย่างเด่นชัด เช่น ศาสนาพราหมณ์ ในเรื่องจารีตพิธีกรรม ศาสนาอิสลามในเรื่องกฎหมาย เป็นต้น แต่ทั้งนี้แล้วแต่ว่าสมาชิกแต่ละคนของแต่ละ ศาสนาจะสนใจร่วมมือกันในทางศาสนา มากน้อยเพียงใด

พระพุทธศาสนา เป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรากฏไว้ในพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกพระไตรปิฎกมี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี คือ

พระวินัย สอนให้เป็นระเบียบข้อบังคับของพระภิกษุสงฆ์

พระสูตรสอนสมมุติสัจจะ ยกเอาสัตว์บุคคลขึ้นตั้งเป็นตัวอย่าง ทั้งทางชั่ว - ทางดี ๕ พระอภิธรรมแสดงเรื่องปรมาตถสัจจะ ปฏิเสธความเป็นสัตว์บุคคล ตัวตนเรา เขามีแต่สภาวะของรูปธรรม

- นามธรรม ตามความจริง เพื่อให้ปัญญาเกิด ละอนุสัยกิเลส เป็นเหตุที่สามารถทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้นพระไตรปิฎกมีจริงแท้อยู่ที่ตัวเรา คือ สอนคนให้เป็นคนดี (พระวินัย) สอนเรื่องราวของคน (พระสูตร) และสอนให้คนรู้จักธรรมชาติที่มีอยู่ในคน (พระอภิธรรม)

โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ ค. สอนหลักใหญ่ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

๑. สัพพปาปัสสะ อกรรมัง คือ เว้นจากความชั่วทั้งปวง

๒. กุลลัสสุปลัมปทา คือ ทำความดีให้ถึงพร้อมด้วย กาย วาจา ใจ

๓. สจิตตปริโยทปนัง คือ ชำระใจของตนให้ผ่องแผ้วหมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง จาก กิเลส เช่น โลภ โกรธ หลง โอวาท ๓ ประการ ๑. เว้นจากการทำความชั่ว แห่งโอวาท ๓ คือ การกระทำที่ไม่ดี การกระทำที่เป็นปাপ เป็นสิ่งเลวร้าย ย่อมมีผลทำให้เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจ รวมถึงเกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และผู้อื่น ดังนั้น จึงพึงละเว้น และหลีกเลี่ยงจากการทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางด้านกาย วาจา และจิตใจ ๒. ให้ทำความดีความดี แห่งโอวาท ๓ คือ การกระทำที่ดีงาม เป็นบุญแก่ตัวเอง มีผลทำให้เกิดความสุข ความสบายใจ เกิดประโยชน์แก่ ตนเอง และผู้อื่น โดยพึงต้องหมั่นกระทำแต่ทำความดี ซึ่งเป็นการพัฒนาตนให้มีความประพฤติที่ตรงตาม เรียกว่า คุณธรรม และจริยธรรม ๓. มีจิตใจบริสุทธิ์ ๖ จิตใจบริสุทธิ์ แห่งโอวาท ๓ หมายถึง พึงตั้งมั่นในจิตที่ตรงตาม คนที่มีจิตใจดีงาม มีการกระทำ และคำพูดที่ดี ด้วยการฝึกใจของเราให้มี

ความบริสุทธิ์ มีสติ และมีสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน คิดในสิ่งที่ดี ไม่คิดร้าย ไม่คิดอิจฉาริษยา คนอื่น เราหมั่นฝึกทำสมาธิ จะทำให้ใจเราสงบ และมีสติ

ลักษณะคำสอนในสมณสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจของสมณะที่สมณะควรทำ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือการสมาทาน อธิศีลสิกขา ๑ การสมาทานอธิจิตตสิกขา ๑ การสมาทาน อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แลฯ

พระพุทธเจ้าได้ให้หลักคำสอน ในสมณสูตร โดยหลักว่า ใช้หลักไตรสิกขา ๓

ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา ๓ หมายถึงข้อสำหรับศึกษา, การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา, การฝึกฝนอบรมตนใน เรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่างคือ

๑. อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องตรงตาม ให้ถูกต้องตามหลักจลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลัก มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลัก อินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ

๒. อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิได้แก่การบำเพ็ญสมถกรรมฐานของผู้สมบุรณด้วยอริยศีลชั้นจันได้บรรลุฌาน ๔

๓. อธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญา อบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่การบำเพ็ญ

วิปัสสนา กรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจนได้บรรลุวิชชา ๘ คือเป็นพระอรหันต์

มรรค ๘ มรรค = อริยมรรค = มัชฌิมาปฏิปทา = มรรคแปด = ทางดำเนินชีวิตอันประเสริฐ = ทางสายกลาง แนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิต หรือ กาย วาจาใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐ เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่อ่อนแอ จนถึงกับตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ก็ไม่แข็ง ตึงจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้เหือดแห้งจากความ สุขทางกาย เพราะฉะนั้นจึงได้เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือทางดำเนินสายกลาง ไม่หย่อนไม่ตึง แต่พอเหมาะเช่น สายดนตรีที่เทียบเสียงได้ที่แล้ว ๗ คำว่า มรรค แปลว่า ทาง ในที่นี้หมายถึงทางเดินของใจ เป็นการเดินจากความทุกข์ไปสู่ความเป็นอิสระ หลุดพ้นจากทุกข์ซึ่งมนุษย์หลงยึดถือและประกอบขึ้นไต่ตนด้วยอำนาจของอวิชชา มรรคมีองค์แปด คือต้อง พร้อมเป็นอันเดียวกันทั้งแปดอย่าง ดุจเชือกพันแปดเกลียว

มรรคมีองค์แปด คือ :- ๑. สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง ๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความไม่ใฝ่ใจ ถูกต้อง ๓. สัมมาวาจา คือ การพูดจาถูกต้อง ๔. สัมมา กัมมันตะ คือ การกระทำถูกต้อง ๕. สัมมาอาชีวะ คือ การดำรงชีพถูกต้อง ๖. สัมมาวายามะ คือ ความ พากเพียรถูกต้อง ๗. สัมมาสติ คือ การระลึกประจําใจ ถูกต้อง ๘. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจมั่นถูกต้อง การปฏิบัติธรรมทุกชั้นตอน รวมลงในมรรคอันประกอบด้วยองค์แปดนี้ เมื่อย่นรวมกันแล้วเหลือเพียง ๓ คือ ศีล - สมาธิ - ปัญญา สัมมาทิฐิ(ปัญญา) คือความเข้าใจ ถูกต้อง ย่อมต้องการใช้ในกิจการทั่วไปทุกประเภท ทั้งทางโลกและทางธรรม แต่สำหรับฝ่ายธรรมชั้นสูง อันเกี่ยวกับการเห็นทุกข์หรืออาสวะซึ่งจัดเป็นการเห็น อริยสัจนั้น ย่อมต้องการฝึกฝน อย่างจริงจังเป็นพิเศษ

ความเข้าใจถูกต้อง คือต้องเข้าใจอย่างทั่วถึงว่าทุกข์นั้น เป็นอย่างไรอย่างหยาบๆ ที่ ปราภฏชตฺยเป็นอย่างไร อย่างละเอียด ที่แอบแฝงเป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นอย่างไร ความดับสนิทของ ทุกข์มีภาวะอย่างไร มีลำดับอย่างไร ทางให้ถึงความดับทุกข์คืออะไร เดินให้ ถึงได้อย่างไร สัมมาทิฐิมิทั้งที่เป็น โลกียะคือของบุคคล ที่ต้องชวนชวายปฏิบัติก้าวหน้าอยู่และสัมมาทิฐิที่เป็น โลกุตตระ คือของพระอริยบุคคล ต้นๆ ส่วนของ พระอรหันต์นั้นเรียกเป็นวิชชาไป และไม่เรียกว่าองค์ แห่งมรรค เพราะท่านถึงที่สุดแล้ว สัมมาสังกัปปะ (ปัญญา) คือความใฝ่ใจถูกต้อง คือคิดหาทางออกไปจาก ทุกข์ตามกฎแห่งเหตุผล ที่เห็นชอบ มาแล้วข้อสัมมาทิฐิ นั้นเอง เริ่มตั้งแต่การใฝ่ใจที่นุ่มไปใน การออกบวช การไม่เฟื่องร้าย การไม่ทำทุกข์ให้แก่ ผู้อื่นแม้เพราะผลอ รรวมทั้งความใฝ่ใจถูกต้องทุกอย่างที่เป็นไปเพื่อความ หลุดพ้นจากสิ่งที่มีมนุษย์ไม่ประสงค์ สัมมาวาจา(ศีล) คือการพูดจาถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น สัมมา กัมมันตะ(ศีล) คือการกระทำถูกต้อง ไม่เป็นโทษ ต่อตนเอง และผู้อื่น สัมมาอาชีวะ(ศีล) คือการดำรงชีพ ถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น สัมมาวายามะ (สมาธิ) คือความพากเพียรถูกต้อง เป็นส่วนของใจที่บาก บั่นในอันที่จะก้าวหน้า ไม่ถอยหลังจาก ทางดำเนินตาม มรรค ถึงกับมีการอธิษฐานอย่างแรงกล้า สัมมาสติ (สมาธิ) คือการระลึกประจําใจถูกต้อง ระลึกแต่ในสิ่งที เกื้อหนุนแก่ปัญญาที่จะแทงตลอดอวิชชาที่ ครอบงำตน อยู่ให้สิ้นไป ๘ สัมมาสมาธิ(สมาธิ) คือการตั้งใจมั่นถูก ต้อง ได้แก่สมาธิ เป็นของจำเป็นในกิจการทุกอย่าง สำหรับในที่นี้เป็น อากาโรของใจที่รวมกำลังเป็นจุดเดียว กล้าแข็งพอที่จะให้เกิดปัญญาทำการแทงตลอดอวิชชาได้ และยังเป็นการพักผ่อนของใจ ซึ่งเป็นเหมือนการลัับให้ แหลมคมอยู่เสมอด้วย

ลักษณะเป้าหมายในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นเมื่อ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี โดยมีพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบหลักสัจธรรมด้วยการตรัสรู้ สิ่งที่พระองค์ได้มาจากการตรัสรู้คือธรรมะ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องอันมีอยู่ตามธรรมชาติ พระองค์มิได้สร้างขึ้น หรือเป็นเจ้าของ เพียงแต่เป็นผู้ค้นพบ แล้วนำมาเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป ให้เกิดมีปัญญาเห็นแจ้ง สามารถทะลุผ่านข้ามความมืดมนแห่งอวิชชาได้ และมองเห็นเป้าหมายของชีวิตอย่างชัดเจน สามารถปฏิบัติตามเป้าหมายนั้นได้อย่างได้ผล พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาเพื่อขจัดความทุกข์ให้แก่มนุษย์อย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตถาคตจะพูดแต่เรื่องทุกข์ กับความดับทุกข์ เท่านั้น” เรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องแก้ปัญหาคความทุกข์ของมนุษย์ พระพุทธองค์จะไม่ตรัส ทรงเปรียบเทียบความรู้ (ธรรมะ) ที่พระองค์ตรัสรู้มีมากมายเหมือน ใบไม้ที่อยู่ใต้น้ำ แต่ธรรมะที่มีความจำเป็นในการนำมาสอนเพื่อขจัดทุกข์นั้น เหมือนกับใบไม้ที่อยู่ในกำมือ ปัจจุบันนี้เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ปรากฏมีข่าวสารที่ไม่มีประโยชน์มากมาย อันเป็นพิษภัยแก่ผู้คน ก็เหมือนใบไม้ที่อยู่ในป่า เป็นข่าวสารที่ไม่มีประโยชน์ในการแก้ปัญหาลำหรับมนุษย์ เป้าหมายของพุทธศาสนาคือการดับทุกข์ มีอยู่สองระดับ ได้แก่

๑. เป้าหมายระดับต้น อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ภิกขุธรรมมิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีสถานภาพที่ดีในสังคม มีเกียรติ การจะบรรลุถึงเป้าหมายระดับนี้จะต้องประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรไม่ เบียดคร้านในการทำงาน, ความประหยัดอดออม รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้มิให้เสื่อม,

การรู้จักพบปะ คบหาสมาคมกับคนดีแล้วนำเอาคุณสมบัติของคนดีมาเป็นแบบอย่าง, และรู้วิธีหาทรัพย์ยี่สิบเงินทอง และรู้จัก ทางเลื่อมของ เงินทอง แล้วใช้จ่ายทรัพย์ตามความจำเป็น ผู้ที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตในขั้นนี้จะต้องปฏิบัติ ตามแนวทางแห่งธรรมอย่างถูกต้อง ก็จะได้รับผลคือความสุขความสำเร็จในชีวิตประจำวัน

๒. เป้าหมายระดับกลาง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณธรรมความ ดีงามทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่เกิดจากการประกอบคุณ งามความดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายในระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ คือ ศรัทธา เชื่อมั่นใน พระพุทธเจ้าและคำสอน, ศีล ประพฤติตนตามศีล ๕, จาคะ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ, และปัญญา รู้แจ้ง ๙ ในสิ่งต่างๆ ตามจริง เป้าหมายระดับนี้นอกจากจะทำให้บุคคลมีความสุขทางด้านจิตใจแล้วยังส่งผลให้บุคคลได้ พบกับความสุขในโลกหน้า คือ สுகติโลกสวรรค์ ภายหลังจากตายไปแล้ว

๓. เป้าหมายระดับสูง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด (ปรัตถะ) การบรรลุถึงความหลุดพ้น คือ พระนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง (นิพพานปรม สุข) วิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดได้จะต้องปฏิบัติตาม อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ พยายามชอบ, สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ, และ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลฝึกฝนอบรมตนเองตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล้ว ย่อมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของ พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๐
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต พระไตรปิฎก เล่มที่ ๔
พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๔ มหาวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๙
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๓
ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๐
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๐
พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ผู้แต่ง พระธรรมปิฎก สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๒๓๒
พระพุทธเจ้าสอนอะไร แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย โดย ร.ศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๗ หน้า ๑๕-๑๗
คิดอย่างเป็นระบบ และ เทคนิคการแก้ปัญหา ผู้แต่ง ดร.วรภัทร์ ภูเจริญ สำนักพิมพ์ อริยชน จำกัด หน้า ๑๙๐-๑๙๑
ความสำคัญและการรักษาพระไตรปิฎก พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ๒๕๔๒ พุทธจักรปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๑๑
(พ.ย. ๒๕๔๒) หน้า ๔-๒๐. ๑๐

